ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԲ· ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 13, 1899 ԹԻՒ 28

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Եր֊ես
Պատուհէն եւ Հովանոցը	217
Ուսումնական խոհկէն	217
Թղթակիցներու Պատասխանները	218
Տեսնելու եւ Համ Առնելու Ջգացում	219
Արհեստական Հաւաքուածութիւն	219
Գուշութիւն ի Լսել	220
Անգլիոյ Գործերը Մարզուանու Մէջ	221
Պատ. Յ· Տ· Աստիանեանի Վերադարձը	222
Ազգ	222
Հանդէս Քաղաքական	223
Դրամական	224

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ· կը հրատարակուի ամեն հինգշաբթի օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար կանխիկ $1^1/_2$ մեճիտիյէ, վեցամսեայն՝ $^3/_4$ մեճիտիյէ։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։ Մեկ թերթի գինն է 30 փարա։

Խմբագրութեան վերաբերեալ ամեն պարտիզ ուղղուիլ առ Տր· Հ· Ս· ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն՝ առ Տր· Ձ· Ռ· ԿՐԻՆ, Ամերիկացի խան, կ· պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ,
Ձ· Ռ· ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ
Հ· Ս· ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԵՒ ՀՈՎԱՆՈՑԸ

Կը պատմուի թէ Աստղիոյ թագուհին օր մը, ըստ սովորութեան, աղքատներու անակնկալ այցելելու պահուն անձրեւի բռնուեցաւ յանկարծ։ Ն· Վեհափառութիւնը ծերուկ կնոջ մը բնակարանը մըտնելով ըսաւ, "Կը հաճի՞ք ինծի հովանոց մը փոխ տալ։" "Երկու հատ ունիմ," պատասխանեց պառաւը, "մէկը նորուկ, մէկը հինկեկ· ասկէ առէք, կարծեմ ա՛լ երեսը պիտի չտեսնեմ։" Եւ յանձնեց հովանոցը, որու կողերը կ'երեւէին մաչած կոշտ կտաւին միջէն։ Այցելուն առաւ հովանոցը որ ոչինչէն աղեկ էր և ճամբան չարուներակեց անձրեւին տակէն։ Հետեւեալ օրը Թագուհւոյն ծառաներէն մէկը վերադարձուց հովանոցը և խեղճ կինն իմացաւ թէ ի՛նչ առիթ կորսնցուցած էր։ "Վա՛խ, վա՛խ, թէ որ գիտնայի թէ ուզողն ո՛վ էր, ամենէն աղեկ բանս կուտայի անոր," գոչեց ցաւագին։ Փախցուցած էր իր պատեհութիւնը, չէր ճանչցած իր այցելուն։

Ցակոբի աղբիւրին քով կեցած կնոջ ըսաւ փրկիչը, "Թէ որ դուն գիտնայիր Աստուծոյ պարգեւը, և թէ ով է ան որ քեզի կ'ըսէ, Ինծի ջուր տուր խմելու, դուն անկէ պիտի ուզէիր, և ինքը քեզի կենդանի ջուր պիտի տար։" Մրքան կորուստ կը կրենք երբ չենք գիտեր մեր խաղաղութեան վերաբերող բաները։ "Ձեր մէջը մէկը կայ որ դուք ան չէք ճանչնար," ըսաւ Յորդանանու ափերուն մեծ քարոզիչը։ Շատեր պիտի ըսեն այն մեծ օրը, "Երբ տեսանք քեզ անօթեցած՝ կամ ծարաւած։" Շատեր չեն ճանչնար Աստուծոյ Որդին անոր ամենէն խոնարհ զաւակին անձին մէջ։ Կան որ պատրաստ են ծովեր ու ցամաքներ կտրել անցնիլ մեղաւորներու փրկչին ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, բայց կը կորնչցնեն իրենց ձեռքին ու աչքին տակ ինկած պատեհութիւնները։ Գաւաթ մը պաղ ջուր խնդրող նուաղեալ և յոգնած ուղեւորին վրայ չեն նշմարեր նմանութիւնն անոր որ "ճամբայէն յոգնած ըլլալով" նստաւ այսպէս ցակոբի աղբիւրին քով։ Աղդարութեան սիրուն համար յանդիմանուած և արհամարհուած անձերուն վրայ չեն տեսներ ներկայացուցիչները "վշտաց" այն "տէր"ոջ, որ Պիղատոսի առջև կեցաւ և իր երեսը ամօթէ և թուքէ չծածկեց։ Զեն տեսներ Տէր Յիսուսի ծաղրուած հետեւողին վրայ նմանութիւնն անոր որ "մարդոցմէ անարգուեցաւ ու երեսէ ձգուեցաւ, վշտաց տէր ու ցաւոց տեղեակ եղաւ։" Զեն նշմարեր Աւետարանի պատգամը բերող խոնջած և վաստակաբեկ անձին վրայ ներկայացուցիչն անոր որ "կը պտըտէր բարիք ընելով։"

Եւ սակայն ահա նմանութիւնը։ "Օրը երեւան պիտի հանէ" ըսին։ Եւ մենք պիտի տեսնենք վերջապէս, երբ անցնին երթան բոլոր երկրի անցաւոր տեսարանները, թէ ի՛նչ պատեհութիւններ կորնչցուցած ենք, ի՛նչ սխալներ գործած ենք և ո՛րչափ կոյր եղած են մեր աչքերը՝ չտեսնելու համար անոր ներկայութիւնը։ Ան կ'ապրի տակաւին և կը բնակի իր ժողովրդին մէջ։ Կը պտըտի երկրի վրայ առանց տեսնուելու խուռնամբոխ բազմութենէն։ Կը դիտէ և կը նշանակէ բոլոր մեր արարքները, և վերջապէս հաշիւ պիտի պահանջէ բոլոր մեր գործերուն համար։ Ան ըսած է թէ "ով որ ձեզ կ'ընդունի՝ զիս կ'ընդունի, և ով որ զիս կ'ընդունի՝ զիս խրկողը կ'ընդունի։"

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՀԿԷՆ

Բարեկարգութիւնը զոր Աստուծոյ վրայ հաստատուած հաւատքը կը գործէ մարդասնկարագրին մէջ՝ բիւր անգամ պատմուած է և բիւր անգամ ալ պիտի պատմուի մանրամասնութիւններու փոփոխմամբ։ Հետեւեալը ոչ նուազ ուշագրաւ է քան բիւրաւոր ուրիշներ։

1882 Ապրիլ 18ի երեկոյին, երբ ոստիկան Բ· իր պաշտօնին գլուխն էր ի նիւ Եորք, կաղ մարդ մը բերուեցաւ բոլորովին գինով, որ դողդոջական զառանցութեան վիճակին մատեցած էր իր երկարժամանակեայ գինեմոլութեան հետեւանքով։ Կաղը կատաղաբար աղաղակեց իր խցիկին մէջ մինչև կէսգիշերէն դրեթէ երկու ժամ ետք, երբ հանդարտելով սկսաւ մինչև լոյս աղօթել եռանդով որ իրեն ներում չնորհուի և խոստացաւ այնուհետև բարի կեանք մը վարել։ Ցերեկին աղաչեց դատաւորին որ արձակէ զինք և ուխտեց այլևս չխմել։ Արձակուեցաւ և իր խոստումը պահեց։ Իր անունն է Սամուէլ Հէրլի, և ութ տարիէ ի վեր վերատեսուչ է բարոյապէս անկեալներու յատուկ հաստատութեան մը։ Իր ձերբակալման և դարձին տասնևչորրորդ տարեդարձին օրը, Ապրիլ 18ին, վայելուչ հագուստով մտաւ ոստիկանութեան նոյն պաշտօնատունը։ Ներկայացաւ ոստիկան Բ·ի, որ դարձեալ գրասեղանին առջև կը գտնուէր։ Պատմեց իր պատմութիւնը և հրաման խնդրեց այցելել իր խցիկը, որ իր կեանքին ամենէն կարևոր դէպքին հանդիսավայրն եղած էր։ Հոն, հաւաքուած ոստիկաններուն ներկայութեամբ, ծունր դրաւ և Աստուծոյ փառք տուաւ որ ինք հոն բանտարկուեցաւ տասնևչորս տարի առաջ։

Այս պատմութիւնն ի՞նչ նշանաւոր բան կը ներկայէ։ Ոչինչ, բայց միայն դարձի սքանչելիքը և հրաշքը։ Գինեմոլը ժուժկալ կ'ըլլայ, կամ դողը՝ հաւատարիմ, կամ կծծին՝ բարեսէր, կամ չհամբերն-

դիրն՝ անձնուրաց։ Ան որուն հոգը չէր Աստուած՝ կը սկսի սիրել զայն բոլոր իր սրտով և կը վախնայ զայն վշտացնելէ։ Ինչպէս կ'ըլլայ այս։ Ինչ բան յառաջ կը բերէ այս փոփոխութիւնն անոր բնութեան մէջ։ Հոսանքն ինքնին կը գառնայ և միւս կողմ կը վազէ։ Այդպէս չկարծեր Մր. Հէրլի։ Ան կ'ըսէ թէ իրմով չեղաւ այս, այլ Աստուծոյ չնորհքով, թախանձանքովը Հոգւոյն Սրբոյ, որու ձայնը լսելով հնազանդեցաւ, և իր բնութեան բովանդակ ուժով հետևեցաւ իր հոգիին ներքին ձայնին։ Աստուած կանչեց անոր, և ան հնազանդեցաւ. այդ է ամէնը։ Աստուա՛ծ դարձուց զայն և ինք դարձաւ. այդ է գաղտնիքը։ Եւ հիմա Քրիստոսի սէրը զայն կը սոսկէ։ Նոր արարած մը եղած է, և հին բաներն անցած են։

Վերստին ծնունդ, դարձ և աստուածաբանական ամէն ուրիշ բառեր, որոնք կը ցուցնեն Աստուծոյ դերը և մարդուն դերը մարդկային հոգիին մէջ կատարուած մեծագոյն գործին մէջ, աւելի բան չեն նշանակեր քան տեսարանն այն ոսոխականային խցիկին, ուր այս մարդն աղօթեց, որոշեց և մեղքէն դարձաւ Աստուծոյ։ Այս շատ պարզ է և անբացատրելի։ Այս արտօնութիւնը կրնան վայելել ամէն անոնք որոնք Քրիստոսինը չեն տակաւին։ Այս է մեղաւորներու պարտականութիւնը և միմիայն փրկութիւնը։ Բիւրաւոր այսպիսի փորձառութիւններ կան, ըսինք։ Այո, ա՛յդ դռնէն մտած են երկինք արեամբ գնուած բոլոր սուրբերը։ "Պէտք է ձեզի նորէն ծնանիլ։"

ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

[Խմբագրական]

Երէ՛ Ծ՚ընկլլ՛ Հոբեր

(Շար. նախորդ Ր՛է-էն)

2. Մեր Թղթակցին երկրորդ հարցումը հանդերձեալ կեանքի կը վերաբերի։ Մեր մեռած բարեկամներէն ոչ մին կը վերադառնայ երբեք կամ ոեւէ կերպով կը հաղորդակցի մեզի հետ։ Ինչպէս կրնանք ուրեմն գիտնալ թէ մահն ամենուս վերջնական վախճանը չէ։

(ա) Միակ ստոյգ ծանօթութիւնը զոր ունինք հանդերձեալ կեանքի վրայ՝ Յիսուս Քրիստոսի կը պարտինք, որ, ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ, «կեանքը եւ անմահութիւնը ի լոյս բերաւ Աւետարանին միջոցով։» Այս վկայութեան արժէքը կշռելու առեն նախ հարցնելու ենք վկային ձեռնհասութիւնը եւ ճշմարտախօսութիւնը եւ ապա մտիկ ընելու ենք անոր խօսքերուն։ Մեր Տէրոջը հրաչքներուն վրայ դրելու առիթով սա եզրակացութեան եկանք թէ աւելի բանաւոր է ընդունիլ քան մերժել Տէր Յիսուսի գերբնական գործերուն պատմութիւնը, որ կը գտնուի աւետարաններուն մէջ։ Այդ հրաչքներուն նկատմամբ աւետարանիչներուն վկայութիւնը ներդաշնակ է եւ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնական դարերուն մէջ բոլոր քրիստոնեաները կը հաւատային անոր։ Բոլոր հրաչքները Աստուածամարդէ մը գործուելու արժանի էին, եւ անոնցմէ բխած վկայութեան լրացուցիչ են Քրիստոսի սուրբ կեանքին աւելի հզօր վկայութիւնը եւ անոր բարոյական վարդապետութիւններուն վսեմ գեղեցկութիւնը, բարձրութիւնը եւ գործնականութիւնը։ Այս վկայութեան չնորհիւ կ'ընդունինք զայն իբրեւ մարդէ վեր էակ մը։ Ան գտնուած է տեսարաններուն ետին, գիտէ ինչ որ կայ մահուան վարագոյրին միւս կողմը։ Ան կարող է ըսել մեզի թէ սիրելիները զոր ոնք թաղած ենք աչքէ հեռու՝ կ'ապրի՛ն արդեօք թէ յաւիտեան դադրած են գոյութենէ։ Գիտէ նաեւ Ամենակալին խորհուրդը եւ ինչ որ տեղի պիտի ունենայ այսուհետեւ։ Ան է միւս աշխարհէն եկած միակ պատգամաւորը, որ խօսած է մարդկային ազգին։ Հին ժամանակներ հրեշտակներ երեւցան անհատներու քանի մը րոպէներ։ Քրիստոս եկաւ բոլոր մարդոց խօսիլ անտեսանելի եւ յաւիտենական բաներուն վրայ։ Մեր առաջին քայլն է գոհ ըլլալ թէ Քրիստոս արժանահաւատ է իրեւ վկայ եւ թէ արդարեւ Աստուած «աս եռքի օրերս իր Որդիովը խօսեցաւ մեր հետը։» Երբ այսպէս համոզուինք, մնացածը դիւրին է։

Քանզի հանդերձեալ կեանքի նկատմամբ Քրիստոսի վկայութիւնը որոշ է եւ ստէպ կրկնուած։ Հանդերձեալ կեանքի ակնարկութիւններ բոլորովին պակաս չեն Հին Կտակարանին մէջ, սակայն բաղդատաբար սակաւաթիւ են։ Հոն ամենէն չատ յիշուած առաքինութեան վարձքերը այս կեանքի մէջ ընդունուած վարձքեր են, եւ երկինքը յոյսը Եբրայեցիի մտքին մէջ չէր գրաւեր այն տեղը զոր կը գրաւէ քրիստոնէին մտքին մէջ։ Աստուած ինքզինք յայտնեց մարդուն քայլ առ քայլ, եւ Քրիստոս եւ առաքեալներն էին որ ամենէն աւելի սորվեցուցին մեզի ինչ որ գիտենք անտեսանելի աշխարհին վրայ։ Բազմաթիւ են Քրիստոսի ակնարկութիւնները հանդերձեալ կեանքի նկատմամբ։ Ան իր վերադարձը նախաձայնեց — «Նորէն կու գամ եւ ձեզ քովս կ'առնեմ։» Մարդոց յարութիւնը նախաձայնեց — «ժամանակ պիտի գայ՝ որ բոլոր գերեզմաններու մէջ եղողները անոր ձայնը պիտի լսեն, ու դուրս պիտի գան, անոնք որ բարի գործեր են՝ կենաց յարութեան համար, եւ անոնք որ չար գործեր են՝ դատապարտութեան յարութեան համար։» Մեծատան եւ Ղազարոսի առակով եւ ապաշխարող աւազակին ուղղուած իր խոստումով կը սորվեցնէ թէ մահուան ու յարութեան մէջտեղ միջանկեալ վիճակ մը կայ։ Մատ. Իե. գլխուն մէջ եւ այլուր կը սորվեցնէ թէ վերջին դատաստան մը կայ, որմէ ետքը ամբարիշտները «պիտի երթան յաւիտենական տանջանքը, իսկ արդարները՝ յաւիտենական կեանքը։» Պէտք չկայ բերուած օրինակները չատցնելու։ Եթէ ընդունինք զՔրիստոս իբրեւ ձեռնհաս վկայ, տարակոյս չենք ունենար հանդերձեալ կեանքի վրայ։ Անոր վկայութիւնը մեր համոզման գլխաւոր խթիսկն է։ Բայց կան ուրիշ կարգ մը նկատողութիւններ, որոնք կը ցուցնեն թէ հանդերձեալ կեանքի յոյսը զեր բանաւոր է։

(բ) Հանդերձեալ կեանքի գէմ եղած վկայութիւնը լոկ բացասական է։ Ապացոյց չունինք թէ մարդս մեռնելէն ետեւ կը դադրի գոյութենէ։ Կը պակսի միայն անոր գոյութեան ապացոյցին այն տեսակը որուն կը բաղձանք մենք։ Եթէ հազար տարի առաջ մէկը ելեկտրականութեան վրայ խօսելով յայտարարէր թէ անտեսանելի զօրութիւն մը կայ երկրի մէջ, որով կառքեր կրնան քշուիլ, քաղաքներ կրնան լուսաւորուիլ եւ մարդիկ կրնան իրարու հետ խօսիլ իրենց բնական ձայնով, թէեւ 2,000 հազարամեթր հեռաւորութեան, պիտի չընդունուէին անոր խօսքերն ապացոյցի չգոյութեան պատճառով, թէեւ գանոնք ջրելու միջոց այ չկար եւ ըստ երեւութին անկարելի այն բաներն հիմա ապացուցած է թէ ճշմարիտ են։ Նմանապէս ոչ ոք կարող է ջրել հանդերձեալ կեանքի մը գոյութիւնը։

(գ) Մահը չատ անգամ կը թուի ընդհատում մը, կամ ապառնին մեր տեսութենէն ծածկող վարագոյրի մը իջնելը մանաւանդ քան վերջ մը։ Մենք ասկէ առաջ յիշած ենք եւ ուրիշներէ ալ լսած ենք սապիսի օրինակներ. Ձամբայ մը կը տեսնենք բանուկ որ կ'երթայ մինչեւ բլրոյ մը կատարը եւ անկէ անդին տեսնել կարող չենք։ Երեւոյթ մը չկայ որ ցուցնէ թէ բլրոյն գագաթին մօտ այնչափ բանուկ չէ ճամբան որչափ վարի հովտին մէջ, եւ սակայն ապացոյց մը չունինք թէ ճամբայ կայ գագաթէն անդին։ Գետի մը հոսանքն ի վար կը նայինք եւ կը դիտենք որ կը հոսէ անվնասաբար ծաւալով մինչեւ որ գահավէժ մը վար կը գլորի եւ ա՛լ չերեւիր։ Կարելի է անոր հետ նոր վտակ մը միացաւ չրվէժին ճիչտ վերի կողմը, եւ սակայն ապացոյց չունինք թէ աւելի հեռուն կը հոսէ։ Սրդ, լուռին կը հաւատանք թէ ճամբան եւ հոսանքը տակաւին կը չարունակեն այն կէտէն ալ անդին, ուրկէ վար կ'իջնեն՝ մեր տեսութենէն ծածկուելով։ Նմանապէս երբ կը տեսնենք մէկը որ «կը կարուի» իր խմացական կեանքին գարնան մէջ, մինչ լայն ծաւալով կը հոսէր անոր մտածումներուն եւ զգացումներուն հոսանքը, դիւրին է հաւատալ թէ անոր կեանքը տակաւին կը հոսէ տեղ մը մեր տեսութենէն հեռու։

(դ) Ձթուիր թէ մարդիկ հոս իրենց իմացական եւ բարոյական բարձրագոյն զարգացման կը հասնին։ «Կը կարուին» անոնք ճիչտ երբ պատրաստ են մեծագոյն օգուտը ստանալու։ Անբան անասուններն վրայ չենք տեսներ արդէն իսկ ընդունածէն աւելի բարձր զարգացման մը խոստում։ Վագրը կը զարգանայ հասակով եւ ուժով մինչեւ որ իր լման զարգացումը կը գտնէ։ Ապա քանի մը ամսրի կը պատրի իբրեւ անտառի թագաւոր, եւ յետոյ կը սկսի տակաւ տկարանալ եւ վերջապէս կը մեռնի։ Բան մը չկայ որ թելադրէ թէ ան աւելի բարձր բանի ընդունակ էր եթէ միայն ժամանակ ունենար զայն իրագործելու։ Նոյնպէս կրնայ ըսուիլ ձիուն աւելի օգտակար կեանքին համար։ Երբ լաւ մարզուած եւ վարժուած է թամբին, կառքին կամ հնձող մեքենային, իր կատարեալ զարգացման հասած է։ Աւելի լաւ բան չէինք կրնար անկէ ակնկալել, եթէ հարիւր տարի ապրէր։ Բայց երեւութական այսպիսի կատարելութիւն չկայ մարդուն զարգացման մէջ։ Անոր իմացականութիւնը կր չարունակէ ածիլ։ Կ'ըլլայ ան հետզհետէ աւելի իմաստուն եւ աւելի զսպեալ մինչեւ որ իր աճումը կը դադրի հիւանդութեան կամ ծերութեան պատճառով։ Ինչ գիւտեր կրնայինք տեսնել եթէ Նիւթըն կամ Գէվիըր կարող ըլլային իրենց կորովը պահել այնչափ ժամանակ ալ որչափ ապրեցան։ Մարդիկ «կը կարուին» ճիչտ այն պահուն երբ պատրաստ կը թուին իրենց սեռը օրհնել իրենց կուտակուած իմաստութեամբ։ Նոյնպէս կրրնայ ըսուիլ անոնց բարոյական աճման վրայ։ Պատուղը կրնայ չափազանց հասուն ըլլալ եւ հասունութեան կրնայ չուտ փտութիւն յաջորդել։ Բայց այսպէս չըլլար բարի մարդուն նկարագրին։ Ան աւելի կ'անուշնայ, կը հասունայ, կը գեղեցկանայ մինչեւ վերջը, եւ

ճիշտ երբ կը կարծենք թէ պիտի տեսնենք բարոյական անկման սիրունութիւն մը, դեռեւմանը կը բացուի եւ բարի մարդուկը կ'աներեւութանայ։ Բանաւոր է ենթադրել թէ հոս ընդհատուած աճումը պիտի չարուներակուի ուրիշ կեանքի մը մէջ, թէ ինչպէս կենդանիները իրենց բնութեան բարձրագոյն հնարաւորութիւնները կ'իրագործեն հոս, նոյնպէս ի հարկէ կայ վիճակ մը ուր կ'իրագործուին այն աւելի բարձր հնարաւորութիւնները զորոնք յայտնի կը տեսնենք մարդուն վրայ։

(ե) Անդարութիւնն ապառնի կեանք մը կը պահանջէ։ Ինչ որ աշխարհի մէջ կը տեսնենք՝ կրնա՞նք հաշտեցնել այնպիսի Աստուծոյ մը գոյութեան հետ, որ թէ՛ անհունապէս արդար է եւ թէ՛ անհունապէս զօրաւոր։ Կրնանք, բայց միայն ենթադրելով այնպիսի աշխարհ մը, ուր մարդիկ պիտի վարձատրուին մարմնի մէջ կատարուած գործերուն համեմատ։ Անդարեւ «աստուածպաշտութիւնը ամէն բանի օգտակար է, որ թէ ներկայ եւ թէ ապառնի կենաց խոստումնքը ունի։» Սակայն քանի՛ քանի՛ անգամ մեր զայրոյթը կը գրգռուի այն անիրաւութիւններուն եւ ղրկանքներուն վրայ զորոնք մարդիկ կը կատարեն։ Ահա մարդ մը որուն սիրտը սիրով լեցուն է Աստուծոյ եւ իր ընկեր ապրածներուն հանդէպ, որուն կեանքը մաքուր է, եւ որ հաւատարիմ եւ խղճամիտ է իր գործին մէջ, բայց ստիպուած է գործել այնպիսի գործատիրոջ մը համար, որ ոչ խիղճ ունի եւ ոչ գութ, եւ որ ամէն օր կը յանձնէ դժուարատար գործ։ Ուղի՞ղ է այս։ Ահա ուրիշ մարդ մը որ իր ծերունի ծնողաց եւ իր ընտանիքին միակ նեցուկն է։ Աւազակ մը կը վիրաւորէ եւ կը յողոպտէ զայն, եւ ընտանիքը կը մնայ առանց զուրկ։ Այսպիսի բաներու առջեւն առնելու համար Աստուած մը չկա՞յ։ Պատասխան մը կայ, որ ամէն բան չբացատրելով հանդերձ մեզ կը գոհացնէ եւ մեզի կու տայ ապագային մէջ յուսալ աւելի լիուլի բացատրութիւն։ Սա է թէ ներկայս է նախապատրաստական կեանք մը միայն, փորձի կեանք, թէ իրական կեանքը գերեզմանէն անդին է, թէ ներկայ նեղութիւնը «առաւել քան զառաւել փառաց յաւիտենական գերազանցութիւն կը գործէ» մարդուն, եւ թէ ամէն անիրաւութիւններու հատուցումը պիտի տրուի եւ ամէն արդարներ իրենց վարձքը պիտի ընդունին։

Տիեզերքն անմեկնելի է առանց Աստուծոյ մը գոյութեան, եւ մենք չենք կարող արդար Աստուծոյ մը հաւատալ առանց միամտամայն ապառնի կեանքի մը հաւատալու։

ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄ ԱՌՆԵԼՈՒ ԶԳԱՑՈՒՄ

Ամերիկեան Այոա նահանգի Համալսարանին մէջ կատարուած փորձերէն կ'երեւնայ եւ կը հաստատուի թէ մեր կերած առօրեայ կերակուրներէն չատին ո՛չ թէ համը, այլ՝ յոկ հոտը կ'առնենք։ Եթէ հասարակ մարդու մը քիթը ամուր մը գոցուի եւ աչուըները կապուի, պիտի չկրնայ սուրճը չուրէն կամ քընաքընայի տկար լուծուածէն որոշել։ Այս փորձուած է չատ անձերու վրայ կատարուած փորձերով։ Հասարակ խահուէին համար չուրը է ըսուած է, ըսուած է նաեւ թէ քընաքընա է։ Չուրին համար խահուէ է ըսուած է։ Թէյին համար խահուէ է ըսուած է։ Հնդկահաւը խողու միս կոչուած է։ Խակ խնձորը խաղողի հիւթ կոչուած է, դարեջուրը՝ դինի, ճարպը՝ կարագ։ Համոտ, փորձ անձինք անկարող գտնուեցան չատ մը հասարակ կերակուրներ եւ ըմպելիներ զանազանելու երբ հոտառութեան զգացումները դադրեցան, եւ սա եզրակացութիւնը հանուեցաւ թէ մարդ կրնայ մինչեւ իսկ խնայողութիւն ընել լոկ աչքը կապելով եւ ճարպը, խողու միսը եւ եղան միսը ուտել իրարու կարագ, հնդկահաւ եւ որսի միս, մինչ եթէ աւելի նախազգուշութիւն ըլլայ քիթը գոցելով, քընաքընայի չատ տկար լուծուած մը ընտիր խահուէի տեղ եւ քացախը թանկագին գինիի տեղ կ'առնուի։

Այս եզրակացութիւններուն տանող փորձերը կատարած է Այոայի Համալսարանի ուսուցիչներէն Փրոֆ. Փաթրիք, որ իր փորձերուն արդիւնքներէն մէկ քանին մօտերս հաղորդեց Ամերիկեան Հոգեբանական Ընկերութեան։ Փրոֆ. Փաթրիք կարողացաւ մեծ ճշդութիւն ձեռք բերել սա իրողութեամբ որ փորձարկութեան ենթարկուածներէն մէկը հոտառութեան զգացումէ բոլորովին զուրկ էր։ Կարող եղաւ այս կերպով որոշել թէ ո՛ր զգացումները ճաշակման են եւ որոնք հոտառութեան։ Փորձեր կատարեց նաեւ բնական վիճակի մէջ եղող անձանց վրայ, եւ հանած եզրակացութիւններէն օմանք հիանալի էին։

Ճաշակման չորս պարզ զգայութիւններ միայն կան, այսինքն՝ անոյշ, լեղի, թթու եւ աղի։ Ըսողներ կը գտնուին թէ միայն երկու կան, անոյշ եւ լեղի։ Բոլոր միւս զգայութիւնները, որոնք հասարակօրէն ճաշակ կը կոչուին, հոտառութեան, չօշափման, բարեխառնութեան (ցուրտի եւ տաքի) եւ տեսողութեան բաղադրեալ արդիւնքներն են։ Բոլոր աւելի նուրբ տարբերութիւնները որոնցմով կը զանազանենք այլեւայլ պտուղները, միսերը եւ ըմպելիները, ամենեւին կախում չունին քիմքէն, այլ՝ այս միւս զգայութիւններէն։ Քիմքի զուտ զգայութիւնները հազիւ քանի մը զգացողական տարրերէ աւելի բան կ'աւելցնեն բաղադրեալ զգայութիւններուն վրայ։

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՒԹԻՒՆ
(Ջ-ուշ Է· Մ-յՓԸ-)

Արհեստականապէս հաւու ձագ հանելու գործը նախապատմական է։ Եգիպտացիք ոեւէ ուրիշ ազգէ աւելի ընդարձակ կերպով կը հետեւէին այս արհեստին, բայց անոնց կլիման որուն տակ կը գործադրէին արհեստը, կարի յոյժ նպաստաւոր էր լաւագոյն արդիւնք յառաջ բերելու, եւ պէտք չկար այն հանճարամիտ հնարագիտութիւններուն եւ կազմածներուն, որոնք պէտք են հիւսիսային երկիրներուն համար։ Այս պատճառաւ անյայտ եղան կարծես Ք.ի ձեռքով 1415ին Եգիպտոսէ Դաղղիա բերուած մանուածքները։ Ֆրանչիսկոս Ա., որ արհեստներու առատաձեռն պաշտպան էր, 1540ին ուզեց հաստատել ընդարձակ գործարան մը Մոնռիչարի մէջ։ Եգիպտացի վերատեսուչ մը բերաւ, բայց նա չյաջողեցաւ։ Արհեստականապէս հաւու ձագ հանելու համար Հոնկքոնկի մէջ գործադրուած մեթոտներուն ընտանի եղող Չինացիներ չանացին արհեստը գործադրել Միացեալ Նահանգներուն մէջ իրենց բնիկ կազմածներով, բայց հաւկիթները աւրեցին միայն։ Եւ սակայն հակառակ աւելի դժուար պայմաններուն, որոնց ներքեւ կը գտնուին աւելի ցուրտ կլիմաները, Միացեալ Նահանգներուն մէջ անցեալ երեսուն տարիները բազմաթիւ անհատական գործարաններ տարեկան տասնըհինգէն մինչեւ երեսուն հազար հաւու եւ բադի ձագեր հանեցին։ Նիւ Եորքի մօտ հինգ մղոն չառաւիղով բոլորակ մը գրաւող հողի վրայ աւելի քան երկու հարիւր հազար բադի ձագեր կը հանուին, որոնք մեծապէս կը սատարեն «Նիւ Եորք» մեծ պանդոկին եւ անդրատլանտեան չոգենաւային առեւտուրին։ Այս թռչունները ամէնն ալ արհեստականապէս կը հանուին հաւկիթներէն եւ կը մնուցուին։

Այս երկրին (Միացեալ Նահանգք) մէջ արտադրուած բոլոր հաւերուն եւ հաւկիթներուն ամբողջ արժէքը տարին 290,000,000 տոլարը կ'անցնի, որ ըսել է ցորեկի հունձքէն 50,000,000 եւ բամբակի բերքէն 30,000,000 տոլար աւելի։ Այսպէս կը տեսնուի թէ միջին աստիճան չահ բերող ճարտարուեստ մը չէ այն։ Ինչպէս ճշմարիտ է ամէն ուտելիքի նկատմամբ, արտադրութիւն մը ո՛րքան աճան ըլլայ, խնդրանքն ալ այնքան մեծ կ'ըլլայ։ Հաւաբուծութեան ճարտարուեստին ընդարձակութիւնը գործողին հանճարէն եւ ցորեկ նեղէններու գինէն կախեալ է։ Ամերիկացի յաջողակ հաւաբոյծներու տարեկան չահը հարիւրին չի հասնիր մինչեւ հարիւրին վեց հարիւր է գործարանին ծախքին հանուելէն ետքը։ Ինչպէս ուրիշ ճարտարուեստներու մէջ, ասոր մէջ ալ մեծ անյաջողութիւններ եղած են երբ գիտութիւնը դրամագլխէն քիչ եղած է, եւ նշանաւոր յաջողութիւններ՝ երբ ուղեղն ու գիտութիւնը գործածուած գըլխաւոր դրամագլուխն եղած են։

Ընտիր սեռէ եւ զօրաւոր սերունդէ հաւկիթները գլխաւոր պայման են յաջողակ հաւաբուծարանի մը հիմնարկութեան մէջ։ Փորձառու հաւաբոյծներ, որոնք չահ կ'ակնկալեն իրենց արտադրութենէն, չեն մտածեր ստորին տեսակէ հաւ մնուցանել։

Հաւ պատսպարելու եւ մնուցանելու յարմար չէնքեր ձեւով պարզ են եւ դնով ժան։ Այժմու թխսողը, այսինքն՝ ձագ հանող մեքենան, ալ ժան է եւ անփորձ անձինք կրնան գործածել գիւրութեամբ։ Թխսման բնական օրէնքները հիմա կատարելապէս հասկցուած են։ Գործողութիւնը զուտ մեքենական է, եւ ուստի այժմու ճարտարագիտական մեծ զարգացումներուն չնորհիւ կարելի է լինքնագործ մեքենայ մը չինել որով կատարելապէս արտադրուի Բնութեան գործը։ Տաքութիւնն է անմիջական գրգիռը զոր հաւը կու տայ՝ սերմին քնացած կորովը արթնցնելու եւ կենսական գործողութեան չարժելու համար զայն։ Եւ այս արտաքին գրգիռին պէտք ունի սաղմը հարկաւոր տաքութիւնն ընդունելու համար, որպէս զի լիովին զարգանայ։ Այս տաքութիւնը անդադար կանոնաւորելու է կարեւոր գործողութիւններու միջոցաւ որ կը կատարուին հաւերու անտեսութեան մէջ։

Շնչառութիւնը հաւասարապէս կարեւոր, թէպէտ տաքութենէն ոչ աւելի զօրաւոր, ներգործութիւն մը կ'ընէ հաւերուն ինչպէս սաղմնային՝ նոյնպէս չափահաս վիճակին վրայ։ Շնչառութեան էական գործն է չրջակայ օդէն ծծել կամ ներս քաշել թթուածինը արեան միջոցաւ, միանգամայն դուրս հանել կամ արտաքսել ածխային թթուն։ Այսպէս հարկ է թխսուելու հաւկիթին հարկաւոր չերմութիւն եւ յարատեւ թարմ օդ հաղորդել։ Բնական թխսման մէջ հաւկիթներուն չուրջը պատող օդին մաքրութիւնը կը պահուի միջանկեալ պատին կամ միջնորմին միջոցաւ դրսի մթնոլորտին հետ եղած փոխանակութեամբ։ Այս պատը կը բաղկանայ աղուամաղերէ եւ վիտուրներէ որոնց միջոցաւ կաղեր կամ չոդիներ կը տարածուին, մինչ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՎԻ

Ֆ. Երիտասարդ, Հայկական լեզուի քերականություն՝ Ընդհանուր վերլուծություն, Ա. Տարբերակ, Ա. Հատոր, Ա. Մաս, Ա. Գիրք։ Ընդհանուր վերլուծություն՝

չատ աղէկ խօսեցաւ։» «Բնաւ բան մը միտքդ չպահեցի՞ր, ի՞նչ ըսաւ։» «Միտքս չկայ, բայց չատ աղէկ խօսեցաւ։» Շատ անգամներ լսած ենք այսպիսի խօսակցութիւններ։ Ունկնդիրներ կան, ցաւալի է ըսել, որ մինչ իսկ քնաքանը չեն միտք պահեր։ Ինչպէս եկան՝ այնպէս կ'երթան։ «Նայեցէք թէ ինչպէս կը լսէք,» կ'ըսէ Յիսուս։ Գոնէ գործնական դաս մը, հզրակացութիւն մը, բովանդակիչ խօսք մը մեր մտքին ու սրտին վրայ փորագրած, այնպէս դուրս ելլելու ենք Աստուծոյ տունէն։ Քարոզիչ մը օր մը անհամեստ, թերի չափերու եւ կշիռներու վրայ խօսեցաւ։ Կին մը հետաքրքիր կը նայէր քարոզչին։ Քարոզիչն երբ այդ կնոջ տունը այցելելով հարցուց թէ որուան քարոզներէն ինչ բան միտքը պահած է։ Կինը, կարճ յիշողութիւն ունենալն յայտնելէ վերջ, ըսաւ, «Տէր, ձեր քարոզէն այս միայն միտքս մնաց որ տուն եկածիս պէս իմ չափս կրակը դնեմ։» Խօսքը կատարողը մոռացկոտ ունկնդիր մը չէ անշուշտ։

6. Լսածնուս վրայ ուրախ ենք։ Առանձին խոկմամբ մեր լսած ճշմարտութիւններ մարսելու ենք որ մեզ անուռդ կարենան տալ։ Սերմը ցանուելէ վերջ վրայէն ծածկուելու է։ Սերմին համար ինչպէս պէտք է որ ներքուն ըլլայ կակուղ հող ու չուրջը փուշեր չըլլան, պէտք է նաեւ որ վրայէն ալ կակուղ հողով մը ծածկուի։ Սատանան քարոզի դող է։ Բայց գտած ամէն սերմնահատիկներ սրտերէն կը յափշտակէ։ Որքա՜ն քիչեր արդեօք սովորութիւն ունին այսպէս տուն երթալով սեղեակ մը առանձնանալ եւ լսած ճշմարտութիւնէն հիւթ ծծել որոճալով։ Ինչ որ եւ կեղեցին լսեցին՝ հոն կը թողուն ու ունայնաձեռն դուրս կ'ելլեն։ Այս պայմաններ եթէ չկատարուին, այս զգուշութիւններով եթէ չլսուին, Աստուծոյ Աւետարանի ձայն, թմբկի ձայն միայն կը դառնայ մնոտի եւ աննշան։ Զի «աչքը տեսնելով չկշտանար, ու ականջը լսելով չլեցուիր,» ինչպէս կ'ըսէ Սողոմոն։ Շատեր կը լսեն, լսելու համար միայն, բայց քիչեր ճշմարտապէս կը լսեն։

Ի՞նչ է ճշմարտապէս լսելը ուրեմն։ Բնազնիներ կ'ըսեն թէ ականջին եւ ուղեղին մէջտեղ հաղորդակցութեան կապ մը կայ, այնպէս որ ձայնի ալիքն ականջի թմբուկին ազդել յետոյ կը չարունակուի իրենց ճամբան մտքին վրայ եւս ազդելու։ Բայց լսելը ասով չը լմնար։ Մտքին ու սրտին հետ եւս կապ մը կայ, ու լսուած ձայնը հոն ալ փոխադրուելու է։ Բայց կրկին ճշմարիտ լսողութիւնը հոդ չը վերջանար։ Սրտին ու կամքին հետ սերտ կապ մը կայ, եւ ձայնի ալիքներ հոն եւս թափանցելու են։ Կամքի թելերն ալ ճօճելու են, չարժելու են, գործելու են։ Ահա յայնժամ եւ միայն յայնժամ ճշմարտապէս լսած կ'ըլլանք։ Ուրեմն, եղբայրս, նայէ թէ ինչպէս կը լսես... նոյն իսկ այս խօսքերս։ Պօղոս առաքեալ վերկութիւնը լսելէն սկզբնաւորեալ կը համարի (Հռովմ. ժ. 14)։ Բայց ինչպիսի լսելէ։ Անանկ լսել մը որ մեր կամքը ու կեանքը կը փոխէ։ Նոր ու տարբեր, ընդհանրական աշխարհի մարդոց կեանքէն զատագանեալ կեանք մը կ'ունենանք։ Բայց ցաւալի չէ՞ միթէ որ չատ անգամ անհատաք մեզ քարոզիչ ու խրատատու կը գտնեն երբ գործնական քրիստոնեաներ չենք ըլլար, երբ ուշադրութիւն չենք ըներ թէ ինչ կը լսենք Աւետարանէն։ Եւ ըսելու իրաւունք չունինք որ «Ձեր Աւետարանէն այսպէ՞ս կը լսէք։ Յիսուս այսպէ՞ս քարոզեց...»

Զգուշանանք ուրեմն, եղբայրներ, թէ Աւետարանէն ի՞նչ կը լսենք — ո՞նպէս կը լսենք։ Աւետարանի ձայն բաւական զօրաւոր է լսելու ականջ ունեցողի մը համար։ Վասն որոյ Քրիստոս քանիցս կրկնած է, «Ան որ լսելու ականջ ունի՝ թող լսէ։» Անոր հրաւիրականները, յորդորականները, հրամայականները ժխտական ու հաստատական, անոր սպառնալիքները բաւական ուժեղ, հզօր ձայներ են ունկնդրող ականջներու եւ չարժող սրտերու համար։ Բայց մարդիկ զօրաւոր ձայներու ներքեւ իսկ կրնան քնանալ, անչարժ ու անիոյթ։ Աւետարանի ձայն, աւա՜ղ, բազմաց համար աղօրիքի ձայն միայն դարձած է։ Անննպատակ եղանակ մը միայն որ կը թմրեցնէ, քուն կը բերէ։ Նորեկ մը այդքան ուժով ձայնի մէջ չկրնար զգաստ չը կենալ, բայց աղօրեպանն կը քնանայ։ Զարմանալի չէ՞ որ Աւետարանի հզօր ձայնին տակ վարժուածներ կրնննջեն ու կը խորդան։ Տա՛ր Աստուած իր Հոգին որ «չուտ ըլլայինք լսելու մէջ» եւ նայէինք թէ ինչ է մեր լսած ճշմարտութիւն եւ թէ ինչպէս կը լսենք զայն։

Եւդոկիա ԱԻԵՏԻՍ Ս. ՏԱՐԱԳԵԱՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ ՄԱՐԶՈՒԱՆՈՒ ՄԷՋ

«Յիշեցէք ձեր առաջնորդները, որ Աստուծոյ խօսքը ձեզի խօսեցան ... և անոնց հաւատքին նմանեցէք։» ԵԲՐ. ԺԳ. 7։

Յովսէփ Է. Թորիկեան, որ գրեթէ վեց տարիներէ ի վեր քաղաքէս բացակայ էր, եւ քանի մը ամիսէ ի վեր հոս հաստած է, եկեղեցւոյս անցեալ եւ ներկայ վիճակին վրայ տեսութիւն մը հրատարակած է Ա-Ե-ոաքերի 24 թուոյն մէջ։ Բնականաբար, քանի որ ինքն ականատես չէր այսչափ ժամանակէ ի վեր մեր եկեղեցւոյն ներքին եւ արտաքին գործերուն, վրիպումներու եւ սխալումներու տեղի պիտի տար, ինչպէս որ ալ եղած է։

Ուստի, ի չինութիւն գայթակղեալ մտաց եւ ի սէր ճշմարտութեան, որպէս զի պատմութեան մէջ ամէն ինչ իր դոյնովը ներկայացուի, առանց զատ զատ յիշելու դիտողութեան արժանի կէտերը, իրաց ճշմարտութիւնը կը ներկայացնենք՝ ինչպէս որ է։

1. Մանկասարեանի եւ Իգնատիոսեանի մեծապէս երախտապարտ է մեր եկեղեցին. ասոր վկայ են այդ անձանց այս երկրէն բաժնուելէն յետոյ ալ կրկին եւ կրկին ղրկուած հրաւիրագիրները, որպէս զի դան եւ վերստանձնեն եկեղեցւոյն հովուութիւնը։ Պատ. Փիլեանի եւս երախտապարտ ենք այն հանդանակութեան համար՝ որով եկեղեցին օժտեց նոր սրբարանի մը չինութեան կարեւոր միջոցով։

Ատոնց պէտք էր հետեւիլ Պատ. Կ. Կիւլպէնկեանի անունն ալ որ մոռցուած է, անչուչտ, անուշադրութեամբ։ Որովհետեւ յիշեալ անձը երկար տարիներէ ի վեր Մարզուանու եկեղեցւոյն իբրեւ հաւատարիմ մէկ անդամը չնորհ ըրած է անձնուիրաբար գրաւել ամպիոնը, մանաւանդ Փիլեանի երթալէն յետոյ, նաեւ Գնաճեանի յոյժ կարճատեւ պաշտօնավարութենէն ետքն ալ, մինչեւ 1898 Հոկտ. Պատ. Աստանալեանի դալստեան թուականը, ամենայն հաւատարմութեամբ կատարած է հովուի եւ քարոզչի պաշտօնը։ Տնտեսական գժնդակ պարագաներէ յետոյ, երբ 1896 Յունուարի սկիզբները մեր սրբարանը կը վերաբանայինք, Պատ. Կիւլպէնկ ինքնաբերաբար առաջարկեց քարոզել ձրիապէս. եկեղեցին սիրով ընդունեց, եւ չկասմելով որ ազգին ծերունի վաստակաւորը ձրիաբար կատարէ իր պաշտօնը՝ յոյժ դոյզն փոխարինութիւն մ'ըրաւ։

Իր պաշտօնավարութեան շրջանը յաջողութեան մասին վերեւ յիշուած քարոզչաց շրջանին եթէ չգերազանցեր, գոնէ հետ ալ չէր մնար, որովհետեւ եկեղեցին եւ ժողովուրդը բարգաւաճեցան ու զարգացան։ Փիլեանի ժամանակ ընդունուածներէն աւելի անդամներ ընդունուեցան եկեղեցին, եւ ասոր համար կրնանք վկայել մեր ձեռքը մեր խղճին վրայ դրած թէ ամէն ինչ որ կազմալուծեալ էր ինտեսական տագնապին առթիւ՝ վերակազմուեցաւ, եւ իր նախկին կանոնաւոր շրջանին մէջ մտաւ։ Պատ. Փիլեանի եւ Գնաճեանի ժամանակէն մնացած պարտքերն ամբողջովին վճարուեցան, որ եթէ Պատ. Կիւլպէնկ ալ բարձր ամսական ստանար, երբեք այս պարտքերը չէինք կրնար վճարել։ Իբրեւ մխիթարիչ՝ քարոզել կը ղրկուէր արդէն ժամանակ առ ժամանակ չրջակայ ժողովուրդներուն, այնպէս որ ներկայ Ապրիլին ներքին առաքելութեան յանձնաժողովը մարդ մը փնտռեց արժանաւոր՝ այս գործն ստանձնելու, գտաւ յանձին Պատ. Կիւլպէնկի, եւ զայն որոշեց այն նպատակին համար։

Իր օրովն էր որ, ներքին առաքելութեանց օգտակարութիւնն ու պէտքն զգացուելով, դիմումներ եղան ընդհանուր ժողովուրդին սրտին եւ քսակին, որ առատապէս վարձատրեց տեղի ունեցած ամէն ջանքերը, եւ Սուրբ Հոգւոյն աղդեցութեամբ մեծաքայլ յառաջեց այս գործը, անանկ որ Պատ. Աստանալեան երբ քիչ մը ընդարձակել ուզեց չրջանը, լիովին պատրաստ եւ արդաւանդ դաշտ մը գտաւ մշակութեան։ Իրաւ է թէ առանց օգնականի պաշտօնեայք ոչինչ կրնան ընել, սակայն նոյն այն օգնականք որոնք օգնեցին ու ձեռնտու եղան Պատ. Կիւլպէնկի՝ նոյնն են նաեւ այժմ, եւ բոլորած են Պատ. Աստանալեանի չուրջը։

2. Պատ. Գնաճեանի պաշտօնավարութիւնը, կը հաւատանք թէ, հետզհետէ օգտակար պիտի ըլլար, եթէ ինքը միջոց եւ ժամանակ ունենար ուսումնասիրել եկեղեցին եւ ժողովուրդը, եւ կարենար ճանչնալ մարդիկը. սակայն քնաւ ժամանակ չունեցաւ. յոյժ կարճատեւ պաշտօնավարութենէ մը յետոյ, պարագայից բերմամբ, հեռացաւ մինէ։

3. Երկրորդ յօդուածին մէջ տեսանք, եւ վերջն ալ պիտի տեսնենք թէ «ժողովուրդը առանց հովուի մնալով եկեղեցական եւ ժողովրդային բոլոր գործերն երեսի վրայ մնացած» չեն, այլ կրկին պատճառներով, ժողովուրդը չէր կարողացած քարոզչի ընտրութիւն կատարել. այն է՝ յարմար ընտրելի մը չլինելը, եւ երկրորդ՝ պարագաները, որ ոչ զոք հոս գալու կը քաջալերէին։ Սակայն երբ պարագաները փոխուեցան եւ Պատ. Աստանալեան աղատ էր իր Թալասի մէջ ունեցած պաշտօնէն, անստեն միաձայն հաւանութեամբ կանչեցինք զինքը, մեր հին ծանօթն ու գործիչը։

4. Երբ Պատ. Աստանալեան եկաւ եւ իր պաշտօնին գլուխն անցաւ, չատ ուրախ եղաւ տեսնելով որ ամէն ինչ իր կարգին էր, եւ բան մը փոխուած չէր իր ասկից մեկնելէն (1894) ի վեր։ Տեսաւ թէ Ս. Ներքին եւ արտաքին հոգաբարձութիւնք, արժանաւոր եւ տաղանդաւոր անձնաւորութիւններէ կազմուած, ամէն բան չրջահայեցութեամբ եւ խոհեմութեամբ կը կարգադրէին։ Բ. Չկար եւ կեղեցական կամ թաղային խնդիր մը, որ երեսի վրայ մնացած ըլլար։ Դ. Աղգային երկսեռ վարժարանաց իսնամակալութեան համար ձեռնհաս մարմին մը տարիներով կը կառավարէր դպրոցները ամենայն յաջողութեամբ։ Դ. կանանց չատուկ եւ չաթաթա-

կան ընդհանուր աղօթաժողովները կանոնաւորապէս եւ առանց ընդհատման կը չարունակուէին ըստ առաջնոյն, եւ կանոնաւորելու պէտք չկար, այլ միայն չարունակել։ Ե. Իր հինէն ճանչցած պատանիք, զարգացած եւ ազնուացած, վերստանձնած էին երիտասարդաց Քրիս. Ընկերակցութիւնը (որ տնտեսական տագնապային առթիւ ընդհատուած էր) չարունակել 1898 Յուլիսէ ի վեր, եւ նոր եռանդով յառաջ կը վարէին։ Զ. Պատ. Ատանալեան չատ չանք ու ճիգ թափած էր կեսարիոյ դաշտին մէջ ներքին առաքելութեան գործը վերսկսելու. երջանիկ համարեց իր անձը՝ որ կու գար գտնել զօրաւոր աջակիցներ, այն օրհնեալ գործն աւելի ընդարձակելու։ Գտաւ որ, Նախ, իր սիրած եկեղեցին արդէն ամէն տարի պատկառելի գումար մը յատկացուցած էր Խարբերդի աւետարանչական գործին. Երէսփոխ, քաղաքիս Զայ Մահալէ թաղին մէջ ունեցած դպրոցական գործը կը չարունակէր. Երէսփոխ, քաղաքիս 14 թաղերուն մէջ իր ղեկավունք, մանաւանդ օրիորդք եւ քրիստոնեայ աշխատաւորք, Քրիստոսի սիրով վառուած՝ հաբիւրաւոր աշակերտներ կը կրթէին ու կը մարզէին։ Ջ-երէսփոխ, չրջակայ անտէր եկեղեցիներ եւ ժողովուրդներ, եկեղեցւոյն ջանիւք եւ քաջալերութեամբ ու օգնութեամբ կենդանացած կը յառաջդիմէին, եւ զարմացած ըսաւ որ երջանիկ կը համարէր իր անձը՝ որ ընդունեց Մարզուանու եկեղեցւոյն քարոզչութեան պաշտօնը։

Յ. Միսիոնարք երբեք լքած չեն աւետարանչական գործը կրթական ծանրածանր զբաղմանց պատճառաւ, որովհետեւ անոնք ալ կարող բնիկ օգնականներ ունին։ Ինչ չափով որ կը մասնակցէին չորս հինգ տարիներ առաջ աւետարանչական գործին, այդ մասն աւելցուցած են եւ պակսեցուցած չեն։ Իրենք իրենց քսակներէն ընծեռած են այն բացերը որ Պորտի օգնութեան նուազութենէն կու գային. կանոնաւորաբար կատարած են իրենց երթեւեկութիւնները չրջակայ ժողովուրդներուն. եւ նոյն իսկ իրենք քաջալերեցին ու զրդեցին, տարիներ առաջ, սկսելու ներքին աւետարանչութեան գործը, եւ միչտ իրենց առատ նուէրներով օգնական հանդիսացած են. Նոր տարւոյ առթիւ հանգանակեալ դրամին մէկ մասը գոլչճէն կու գար։ Ամագլսոյ առթիւ եղած հաւաքումներէն օգնուեցաւ Իւրկիւպի Յոյն եղբայրներուն որ իրենց եկեղեցւոյ չէնքը չինելու գործածեն. նաեւ. Տէրէ գիւղի Յոյն եղբայրներուն նոյն նպատակաւ. ինչպէս որ անցեալ տարի ալ Պաֆրայի եղբայրներուն օգնուեցաւ նոյն նպատակաւ։

6. Կեդրոնական միութեան ժողովին ղրկուելու համար յօդուածագրին յիչած վեց կէտերէն առաջին չորս կէտերն ոչ թէ նոր ի նորոյ, այս կամ այն անձին առաջարկութեան վրայ, այլ ինքն ատոնց մասին դեռ չխորհած, չատ տարիներէ ի վեր լուրջ նկատողութեան առնուած, եւ թէ միութեանց ժողովներուն եւ մեր աւետարանական ժողովրդեան ժողովներուն խնամոյ առարկայ եղած են, ինչպէս որ միութեան կողմանէ ղրկուած հրաւիրագրին մէջ եւս յիչուած էր։

7. Սակայն այն 6 եւ Զ կէտերուն գալով, զորս յօդուածագիրը խառն ժողովին ներկայացուցած էր, յորում ներկայ էին ժողովրդեան առաջնակարգ եղբայրները, ժողովը միահամուռ մերժեց։ Այն է՝ առ-ջին՝ փոխել մեր մկրտութեան կերպը, եւ չափահասները մկրտել. Երէսփոխ, եկեղեցին անդամ ընդունելու կերպը փոխել։ Ժողովը նկատեց որ, ատոնք մեր եկեղեցւոյն խորհուրդները, մեր հաւատքին էական եւ քրիստոնէական հիմերն են, Աւետարանի հիման վրայ. երբեք «անպատեհութիւն» մը չտեսներ, ինչպէս ինքը կը կարծէ, այլ միչտ օգուտը վայելած ու տեսած է։ Ուշադրութիւն ընել եւ չանալ որ ծնողք խիստ կանոխէն նուիրեն մկրտութեամբ իրենց զաւակներն Քրիստոսի, եւ հնար եղածին չափ խիստ ըլլալ՝ եկեղեցին անդամ ընդունելու առեն՝ որ անարժանները չմտնեն. եւ եթէ գտնուին, յանդիմանութեան տակ դրուին. այս է, ըսին, եկեղեցւոյն կոչումը։ Զաւիսահասներու մկրտութեան դէմ բան մը չունէին ըսելու. եթէ, սակայն, մէկը դժբաղդաբար մկրտուած չէ իր մանկութեան ատեն, եւ չափահաս ըլլալէ յետոյ կ'ուզէ իր դաւանութեամբ մկրտուիլ, եկեղեցին զլացած չէ այդ արտօնութիւնը մատակարարել (ինչպէս որ այս չաբաթ դոլչճի երկու ուսանողներ եւ Օր. Բարձր. Վարժարանի ուսանողուհի մը մկրտեց իրենց հաւատքին եւ դաւանութեանը վրայ)։ Երէսփոխ. Ժողովը Աւետարանի ոգւոյն հակառակ նկատեց սրբոց պաշտօնին եւ ծիսական տօներու ներմուծումն եկեղեցիին մէջ։ Եդեսիոյ Ասորի, կաթողիկոս Արգար իչխանի մը տօնախմբութիւնը, որուն՝ Քրիստոսի հաւատացած ըլլալն ալ առասպել մըն է, եւ Վարդավառի մտացածին հեթանոսական տօնը, որուն ի՛նչ լինելն ո՛չ ոք գիտէ, եւ որ նոյն իսկ Ազգ. Եկեղեցւոյն մէջ վչճի տեղի տուած է, գլխովին հակառակ գտաւ իր եկեղեցական կազմակերպութեան եւ աւետարանականութեան։ Ծանուցագիրին ատենք մեր երիտասարդաց ժողովին ալ ներկայացուց, որպէս զի գոնէ ատենք ընդունին. սակայն, անոնք, նկատելով որ այսպիսի նորութիւններ ընդունիլ կամ մերժել եկեղեցւոյն պաշտօնն է, ուստի միահամուռ մերժեցին. որով ինքն ստիպուեցաւ անձնականապէս միութեան ժողովին ուղարկել, ան ալ, իր կարգին, բարձի թողի ըրաւ զայն՝ առանց կարեւորութիւն տալու։

Ասոր օգտակարութիւնը սա եղաւ որ, յօդուածագիրը քանի մը տարիներ առաջ յայտարարած էր Ա-եփոքէի մէջ թէ, այս փոփոխութեանց ներմուծման ընդդիմացող եղեր հոգի կար եկեղեցւոյ եւ ժողովրդեան մէջ. այժմ տեսաւ որ համակրող միայն մէկ հոգի կայ, եւ այն ալ ինքն է։

Ուրախ ենք որ Պատ. Ատանալեան, այդ հոգեւոր, գործունեայ եւ համեստ անձը, մեր եկեղեցւոյն հին ծանօթն եւ գործիչը, մեր եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան գլուխը կը գտնուի։ Այն հին ուժերը, որոնք օգնեցին հին քարոզչաց, այժմ բոլորած են իր չուրջը — Տր. Մ. Ալթունեան, Ե. Պ. Թորիկեան, Գ. Ճիզմէճեան, Ե. Կարապետեան, Ղ. Ներսէսեան, Յ. Պետրոսեան, Պատ. Միսիոնարք եւ գոլչճի Հայ դաստատուք։ Ատոնք, ինչպէս որ անցեալին մէջ բարձր բռնած են Աւետարանին վիսաը եւ աչխատելու չատացած են, այժմ նոյն ոգւով կը չարունակեն։

Ա-եփոքէի բոլոր ընթերցողք եւ Հայ Աւետարանականք Թող աղօթեն որ Պատ. Ատանալեան եւս արդիւնաւոր չրջան մը բոլորէ ի փառս եւ ի պարծանս աղգին եւ եկեղեցւոյ։

Մարզուան 8. Վ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
14/26 Յունիս 1899

ՊԱՏ. Յ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պատ. Յ. Տ. Ստեփանեան Պրուսայի Ենիճէ գիւղին Հայ Բողոքականաց հովիւն է։ 25 տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէ գիւղիս մէջ յաման յարատեւութեամբ եւ հաստատ կամքով։ Պողպատեայ կուրծքով դէմ դրած է ժողովրդական բոլոր այն գժուարութեանց որ սովորաբար կը պատահին տգետ գիւղերու մէջ եւ մասնաւորապէս հոս։

Իր քանի մը մասնաւոր յատկութիւններով այնքան օգտակար եղած է իր չրջակայից որ ոչ միայն Բողոքականք, այլ եւ բոլոր Լուս. ազգայիններ եւ նոյն իսկ չրջակայ գիւղերու Մահմետականք յարգանօք կը վարուին իր հետ։ Անոր արուած արժանաւոր յարգանքն ու պատիւները առաջին անգամ ականատես կը հասկնայ թէ Պատուելին գիւղի հասարակութեան օգտակար եղած է։ Անոր արժանիքը չատ աւելի լաւ հասկցուեցաւ, ինչպէս եւ բազմապատկեցաւ անցեալ 11 ամիսներու մէջօղին։ 1898ի Յուլիս 25ին մեկնեցաւ նա գիւղէն, իր որդին, Պ. Հէնրի, լաւ գործի մը դլուխն անցընելու խորհրդով, եւ իրեն փոխանորդ թողուց տեղւոյն ժողովրդեան վարժապետը։ 10 երկար ամիսներ մնաց հոն, սակայն իր քաջալերական եւ մխիթարական նամակներն անպակաս ըրաւ ժողովուրդին եւ մանաւանդ իրեն։ Ամբողջ գիւղը, մեծ ու պզտիկ, խորապէս զղացան որ բացակայութեամբ բացուած մեծ պակասը, եւ կ'աղօթէր որ Աստուած ողջ պահէ զայն եւ ապահով իրենց վերադարձնէ։

Պատուելին Լոնտոնէ գրեց թէ Մայիս 19ին ճամբայ կ'ելնէ։ Երբ աս լուրը տարածուեցաւ, չատեր ցաւ յայտնեցին որ, չերամի գործին ամենէն նեղ ատենն ըլլալով, պիտի չկրնան մինչեւ Պրուսա եւ Մուտանիա երթալ ընդ առաջ։ Վերջապէս երկրորդ նամակ մը աւետեց թէ Պատուելին Պոլիս եկած է, եւ Յունիս 14ին Պրուսա կ'ելնէ։ Երբեմնի հիւանդներ սկսան հանգիստ չունել. գիւղի Թաղ. աղաներ, որ ինչ ինչ դժուարութեանց մէջ էին՝ բաւական հանդստացան եւ սկսան իրարու «աչքդ լոյս» ըսել։ Միւս կողմէն, երիտասարդներ ձիապաններուն կը վազեն նորոգել տալու այն խոստում զորըրած են Պատուելիին եկած օրը իրենց ձին տալու համար։ Իսկ երգիչ խումբը, հակառակ իրենց օրուան ծանր աչխատութեանց եւ յոգնութեանց, միչոց կը գտնեն վարժուելու ընելու բարի գալստեան երգին, զոր յատկապէս պատրաստած էին։ Ներքին խորհրդականներ եւ ուրիչ մի քանի անձինք Պրուսա գացին եւ գիւղը լուր հասաւ թէ ապահով ելած է եւ, եթէ Տէրը կամի, ուրբաթ գիւղը պիտի իջնէ։ Հինգչաբթի չատեր իրենց չերամի որդերու տերեւը յաջորդ օրուան ալ պատրաստեցին։ Ուրբաթ առաւօտ ժողովարանի սրահին եւ երիցատան դուռը կանաչներով զարդարուեցան։ Առաւօտեան ժամը մէկին 20ի չափ ձիաւորներ անհամբեր ճամբայ ելան։ Վայ այն օրուան ձիերուն, որ երիտասարդաց խարազաններու տակ մնալ գատապարտուեցան բաւական ժամանակ։ 2½ ժամու միջոցին 4 ժամու ճամբայ առնողներ եղան։ Վերջապէս Պրուսայէ 2–2½ ժամ ապդին տեսնուեցաւ Ենիճէի անձկալի հովիտը, որու ձեռքն համբուրեցին եւ սեղմեցին դիմաւորողները։ Ցետոյ անոր կառքը մէջտեղ առնելով բերին մինչեւ Ա.զատ, ուր եւս չատեր կը սպասէին։ Հոն 1 ժամու չափ հանգիստ առնելով դարձեալ ճամբայ ելաւ թափորը երգերու ու ցնծութեան ձայներով եւ հասաւ գիւղին կալերը։ Հոս աւելի խուռն էր բազմութիւնը արանց եւ կանանց։ Հոս կը սպասէին նաեւ գիւղիս պատուաւոր անձերէն ոմանք ժամերէ ի վեր։ Կարճ դադարէ մը ետեւ թափօրն ուղղուեցաւ դէպ ի ժողովարան ուր խուռն բազմութիւն ներս դուրս լեցուած էր։ Երգերէ վերջ Պատուելին բեմ ելնելով՝ փառք տուաւ Աստուծոյ զինքը վերստին իր տեղ հասցնելուն, եւ իր ուրախութիւն քանի մը խօսքով ժողովրդեան յայտնելէ վերջ բազմութեամբ տուն վերադարձաւ, ուր մանաւանդ փառց մը եւ թաւիլէ վրայ բուրդով գործուած չատ գեղեցիկ բարձ մը նուիրուեցաւ Ե. Բ. Ընկերակցութեան կողմէ։

Ենիճէ Ե. Ո.
Յունիս 4/16, 1899

Ա Զ Դ

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ԱՏԱԲԱԶԱՐ

Յառաջիկայ տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 7ին (Ն. Տ.), Եչ. առաւօտ։ Վարժարանը ասիճան մըն ալ կատարելագործելու համար հարկ տեսնուած է գիչերօթիկներու տարեթոշակը 10 Օսմ. ոսկիէն բարձրացնել 12ի, զոր պէտք է հատուցանել երկու մասնավճարով, 6 ոսկի Սեպտ. սկիզբը, 6 ոսկի Փետր. սկիզբը։ Դաչնակի համար 3 եւ երգեհոնի համար 1½ ոսկիի յատկուածական գումար մը կը պահանջուի։ Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել առ Տնօրէնութիւն Հայուհեաց Վարժարանի, Ատաբազար։

Յառաջիկայ կիրակի, Յուլիս 4/16, ժամը 3ին (Ը. Թ.) Տէրունական Ընթրիք պիտի ըլլայ Պայպըլ Հասւսի մատրան մէջ։ Բոլոր քոյրեր եւ եղբայրներ սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

Երիտասարդաց կիրակնօրեայ աղօթքի ժողովը կը սկսի ժամը 8ին (Ը. Թ.) Պայպըլ Հասւսի մատրան մէջ։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սերվէն, Պերլինի Լոթոլ Անցայէըր թերթէն քաղելով, աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն կը հաղորդէ Անատոլուի երկաթուղւոյ գիծը երկարելու խնդրին վրայ։ Կայս. կառավարութիւնը որոշած է այդ գիծը երկարել թէ՛ դիւրացնելու համար զօրաց տեղէ տեղ փոխադրութիւնը եւ թէ՛ աւելցնելու համար երկրին հարստութիւնը։ Մասնագէտներու յանձնաժողովը, որ Օգատի վերջերը ճամբայ պիտի ելլէ, սա խնդիրը պիտի ուսումնասիրէ թէ Պաղտատի գիծը էնկիւրիւի՛ թէ Գոնեայի ճիւղին չարունակութիւնը պիտի ըլլայ։ Երկրորդն աւելի կարճ կ'ըլլայ, բայց ճամբուն մէկ մասին համար չոգենաւային մրցման ենթակայ կ'ըլլայ։ Էնկիւրիւի գիծը թէեւ երկայն կ'ըլլայ, բայց աւելի բազմամարդ տեղերէ պիտի անցնի եւ պիտի հանդիպի Կեսարիա, Մալաթիա, Տիարպէքիր եւ Մուսուլ։ Ասկէ մինչեւ Սըվազ, Ամասիա եւ Սամսոն կրնայ մասնաւոր գիծ մը չինուիլ աւելի եռքերը։ Ուրիշ գիծ մ'ալ կը յիշուի, որ Եփրատու հովտին պիտի հետեւի մինչեւ Պիրէճիք, հասնելու համար Մալաթիոյ եւ Տիարպէքիրի միջեւ կէտէ մը սկսելով, թէեւ այսպէս ըսուած չէ, եւ ապա պիտի անցնի Ա.ինթապէ, Մարաշէ, Էրէյլիէ եւ երթայ Գոնեա։

Մաքրիքէօյի եւ Ա.յոթէֆանօի արուարձաններուն ջուր տալու համար ընկերութիւն մը կազմուեցաւ։

Ծովային նախարարութիւնը որոշեց էրէյլիի հանքածուխի մեծ քանակութեամբ փոչին յօգուտ գործածել՝ աղիւսի վերածելով նաւարաններու պէտքին համար։ Հարկաւոր մեքենաներն յանձնարարուած են Եւրոպա։

Երկրագործութեան, հանքերու եւ անտառներու նախարարութեան պաշտօնատան մէջ Փարիզի 1900ի արուեստահանդէսին համար Օսմ. պետութեան հանքային եւ փայտային բոլոր արտադրութիւններուն նմոյշները կը պատրաստուին։

Սպարապետի Դուռը գինուորական բոլոր կայանները Օսմ. պետութեան հեռագրական գծերուն հետ հաղորդակցութեան մէջ դնելու պատրաստութիւններ կը տեսնէ։

Մաքսային պաշտօնէութեան յանձնարարուած է արթնութեամբ հսկել այն գրքերուն եւ հրատարակութիւններուն վրայ որոց մուտքն արգիլուած է։

Կայս. կառավարութիւնը որոշած է Ֆեզզանի ովասիսին մէջ բարձր դիրքի մը վրայ ընդարձակ զօրանոց մը չինել։ Տաքին սաստկութեան պատճառով զօրքերն հոն վեց ամիսն անգամ մը պիտի փոխուին։

Փարիզի Օսմ. դեսպան Մխիթիր պէյ, որ նաեւ արուեստահանդէսին կայս. Կոմիսէրն է, հարկ եղած տնօրինութիւններն ըրած է արագ աւարտելու համար չինութիւնն Օսմ. բաժնին, որու յատկացուած գետինը անցեալ շաբթու Օսմ. ներկայացուցիչներուն յանձնուեցաւ պաշտօնապէս եւ այդ առիթով փայլուն ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Օսմ. դեսպանատան մէջ։

Ամելու ջուրի աղբիւր մը գտնուեցաւ Քեաղըտխանէի եւ Քիրազլըի գիւղերուն միջեւ, եւ ջուրը Բերա պիտի բերուի Քեաղըտխանէի ջրաբաշխական մեքենային միջոցով։ Ջուրերու ընդհանուր տեսուչ Էօմէր էֆ. եւ դեր Ծոլակալ Ա.սիլ փաչա Քեաղըտխանէ գացին ուսումնասիրել չինութիւնները, նաեւ վերլուծել ջուրը։

Արեւելեան երկաթուղւոյ, Սէլանիկ–Մանաստիրի, եւ Միացեալ (Տէտէաղաճ–Սէլանիկի) երկաթուղիներու ընկերութիւնները յատակագիծ մը կ'ուսումնասիրեն երեք գծերուն գլխաւոր տեղերուն միջեւ ուղղակի երթեւեկութիւն մը կազմակերպելու համար, այնպէս որ ուղեւորը կարենայ մէկ տոմսակով ուղեւորիլ այդ գծերուն վրայ, զոր օրինակ, կ. պոլսէ կամ Անդրիանուպոլսէ Տէտէաղաճի ճամբով Միթրովիցա կամ Մանաստիր երթալու պահուն։

Կայս. հրամանագիր մը կ'արտօնէ 1 եւ 2 դահեկանոց մանր դրամ հատանել 5 միլիոն դահ.ի արժողութեամբ։ Խնդրարկուն եղած է Օսմ. Կայս. Պանքան։

Մայրաքաղաքիս Հոլանտական դեսպան Մ. Վան տէր Սթալ տը Փիէրչիլ երկուշաբթի արձակուրդով մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս։

Բ. Դուռը Կ. պոլսոյ մէջ կառուցանելի որբանոցին յատակաձեւերը, նաեւ կրթական ծրագիրը, կայս. պալատ պիտի մատուցանէ վաւերացման համար։ Ուսումնիներու ընթացքը եօթը տարի պիտի տեւէ։ 5 տարեկանէն վար եւ 7 տարեկանէն վեր տղայք պիտի չընդունուին։

Սերվէն կ'իմանայ Պրուսայէ թէ տեղւոյն մէջ մինչեւ անցեալ երեքշաբթի ընդունուած եւ ծախուած խոզակներու քանակութիւնն էր 1,500,000 հազարակրամ (քիլօ)։

Կայս. կառավարութիւնը որոշած է երկու տարի դրոշմաթղթի մասնաւոր տուրք մը գանձել կարգ մը պաշտօնական մուրհակներէ եւ վաւերագրերէ, եւ հասոյթն յատկացնել Օսմ. պետութեան մէջ հաստատուող գաղթականներուն օգտին։

Թուրք թերթեր կ'ըսեն թէ հնաբանական մեծ չահեկանութիւն ունեցող եւ տեսակին մէջ եզական քար մը գտնուած է Հալէպի գաւառին Արսլանթաչ գիւղին մէջ։ Գիղեցիկ քանդակներ ունի եւ երկու կողմ է։ Կը պատկանի կայս. թանգարանին, որմէ հրահանգ ղրկուած է ուրիշ հետազօտութիւններ ալ կատարել, վասն զի քարին մասերէն ոմանք կորսուած են։ Օսմ. պետութեան ոուէ կողմը գտնուած հին դրամներու վերաբերեալ կանոնը սա է թէ դրամը պիտի բաժնուի կայս. թանգարանին եւ գտնողին միջեւ։ Բայց գեղծումներու առիթ չտալու համար որոշուած է թանգարանը ղրկել բոլոր դրամները եւ հոն կատարել բաժանումը մանաւանդ քան անոնց գտնուած տեղը։ Թանգարանին փոխ տնօրէնն Խալիլ պէյ Փոքր Ասիոյ մէջ կը ճամբորդէ պահպանելու համար հնախօսական յիշատակները, որոնք չատ անգամ կը վճացուին տգիտութեան պատճառով։

Անցեալները նաւակ մը 18 ուղեւորով Ա.յանճըզ Սինոպ երթալու պահուն փոթորիկի բռնուելով չրջեցաւ եւ նաւորդ ու նաւավար ամէնքը խեղդուեցան։

Անցեալ չաբթու չորեքշաբթիէ հինգշաբթի լուսնալու գիշերը հրդեհ ծագեցաւ Վոսփորի գիւղերէն Էմիրկէնի ծովեզերեայ խոշոր ապարանքի մը մէջ, եւ ապարանքը եւ ուրիշ նմանօրինակ երկու չէնքեր այրեցան։ Անոնց արժէքը կը հաշուուի 10,000 ոսկի, որուն միայն 2,500ը ապահովագրուած էր։ Թոքատէ կը տեղեկագրուի հրդեհ մը որ Ցուլիս 14 գիշերը պատահած է ի կէօզթրումէճ եւ այրած է 14 տուն եւ ուրիշ քանի մը չէնքեր։

Պետական խորհուրդը անհատներու նոյնութիւնն հաստատող վկայագիրներու մասին ոչ–Մահմետական ժողովուրդներու մէջ գործուած գեղծումներուն վրայ յիշատակագիր մը մատոյց Մեծ Եպարքոսին, եւ կը պնդէ որ խստիւ գործադրուի այն կանոնը, որու համեմատ միայն Մուխթարներն արտօնուած են այդ վկայագիրները տալ։

Վեհ. Սուլթանը մինչեւ Մայիս 6, 1900՝ երկնցուց այն պայմանաժամը, որու մինչեւ Վանի գաւառին բնակիչները պիտի արձանագրուին մարդահամարի պաշտօնատուներ։ Ամէն անոնք որ այդ թուականէն առաջ չարձանագրուին՝ տուգանքի պիտի ենթարկուին։

Գերման եւ Հունգարական թերթեր լուրեր հրատարակեցին թէ Սոֆիայի մէջ չփոթութիւններ ծագած են, բայց կը յայտարարուի թէ այդ պրոյցներն հանողներն են Սոպրանիյէի Ընդդիմադիր անդամները, որոնք չկրնալով արգելք ըլլալ տնտեսական պայմանագրութիւններուն քուէարկման, եւ տեսնելով որ նոր փոխառութիւնները մեծապէս պիտի զօրացնեն կառավարութիւնը, անոր վարկն օտար երկիրներու մէջ կոտրելու այդ մեթոտին դիմած են։ Կը ծանուցուի թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ բովանդակ իշխանապետութեան մէջ։ Ֆերտինանտ իշխանին երկու զաւակները Վառնա գացին իրենց մեծ մօր, Քլէմանթինն իշխանուհիին, հետ։ Խորհրդարանին նստաշրջանը երկուշաբթի փակուեցաւ։ Շաբաթ օրուան նիստը կը սպասուէր որ փոթորկալից ըլլար։

Աղէքսանդրիոյ մէջ ժանտախտի մէկ դէպք պատահեցաւ անցեալ չորեքշաբթի, մէկ դէպք հինգշաբթի, երկու դէպք եւ մէկ մահ ուրբաթ եւ երկու դէպք չաբաթ։ Ժանտախտ ծագած է Կրանտ Պասամի մէջ ի Ֆրանսական Կուինէա, Ափրիկէ, եւ 200 անձեր մեռած են արդէն։

*Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մասնագիտական դասարաններու խորհուրդը երկու նիւթ առաջարկած է հանգուցեալ Քանանեանի անունով հաստատուած մրցանակին առնել փափաքողներուն։ Մին է մինչեւ ԺԴ դարու վերջ ապրող Հայերու բարքերուն վրայ Արաբական գրողներու կողմէ հաղորդուած տեղեկութիւններու ժողովածոյ եւ դասաւորութիւն՝ քննական բացատրութիւններով։ Միւսն է ժամանակակից Հայերու սովորական իրաւագիտութեան նիւթեր։ Ուսումնասիրութիւնները կրնան գրուիլ Հայերէն, Ռուսերէն, Ֆրանսերէն կամ Գերմաներէն, եւ պիտի ներկայացուին ի Լազարեան ճեմարան մինչեւ Օգոստ. 7, 1900։ Նիւթերէն իւրաքանչիւրին վրայ գրուած լաւագոյն ուսումնասիրութեան պիտի տրուի 600 րուպլի։ — Թիֆլիզէ կը գրուի թէ կրթական նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնուած ուսումնարաններու այն ուսանողներ որոնք աղանդաւորներու զաւակ են՝ Ռուսաստանեան կրօնուսոյցներէ պիտի ուսանին կրօնքը եւ միւս աշակերտներուն հետ քննութիւն պիտի տան այդ նիւթին վրայ։ — Ռուսահայ կոյր երաժիշտ Նիկողայոս Տիգրանեան, որ արդէն ի լոյս ընծայած է արեւելեան եղանակներու գեղեցիկ նմոյշներ, վերջին օրերս Թիֆլիզի մէջ հրատարակեց տետրակ մը, ուր ի գիր առած է Պարսկական «Շահնամէ» գեղօնր։ — Սբ. Փրկչի հիւանդանոցին հոգաբարձութեան հրաւիրմամբ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ Պարիւրք Հօր նախագահութեամբ պիտի խորհրդակցի ներքին կանոնագիր մը նոյն հաստատութեան ներքին բարեկարգութեան համար։ — Կը լսուի թէ նոյն հոգաբարձութիւնը ձեռնարկած է ապուշանոցի մը կառուցման, որու ծախքը 250 ոսկի կ'ենթադրուի։ — Դատական նախարարութիւնը Բ. Դրան մատուցած է Հայ կաթոլիկներու պատրիարքական

ընտրութեան համար անոնց պատրիարքարանին կողմէ պատրաստուած ընտրելիներու ցուցակը։ — Հանդէս Ամսօրեայ մէջ ուրիշ թերթէ մը արտատպուած կը տեսնենք սա հատուածը. «Մայիս 6ին Պր. Մաթիաս Տիւվալ կենսաբանական ընկերութեան հաղորդեց ե. Մանուէլեանի մէկ նոր աշխատութիւնը՝ ուղղակին (cervelet) պատատուն ճիւղաւորմանց զարգացման վրայ. այս աշխատութեամբ Մանուէլեան կրցած է՝ առաջին անգամն ըլլալով՝ ամբողջութեամբ տեսնել այն բոլոր փուլերը, որոնցմէ ջղային նեարդ մը կ'անցնի իւր վերջնական զարգացման հասնելու համար։ Պ. Տիւվալ յայտարարեց թէ այդ աշխատութիւնը կարեւոր է ոչ միայն ջղային դրութեան քնաբջջութեան տեսակէտով, այլ նաեւ որովհետեւ կը նպաստէ ջղային տարրներու բնախօսութեան չահեկան խնդիրներ լուսաբանելու։»

ԱՐՏԱՓԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սեպտ. 4. Վեհ. Սուլթանը հեռագրով չնորհաւորեց Ալեքսանտրը թագաւորը եւ անոր հայրը (որ հիմա Սերպիոյ բանակին ընդհ. հրամանատարն է,) վերջնոյս հինգշաբթի օրուան վտանգէն նախախնամաբար անվնաս ազատուելուն առիթով։ Շնորհաւորական նոյնպիսի հեռագիրներ ուղղուեցան նաեւ Ֆրանց Եոզէֆ կայսրէն եւ ուրիշ քանի մը վեհապետներէ։ Վտանգաւոր փորձին հեղինակն էր ձիուրօ Քնիազէվիչ անունով Պոսնացի երիտասարդ մը, որ չանաց Սալ գետը նետուելով փախչիլ, բայց ջուրէն հանուեցաւ ոստիկաններուն ձեռքով։ Գնտակ մը ընդհ. հրամանատարին ուսնոցին քսուելով անցաւ եւ անոր հետ կառքին մէջ գտնուող Լուքիչ Թիլնապահը ձեռքէն վիրաւորուեցաւ։ Սյս դէպքէն քանի մը րոպէ առքը Ալեքսանտրը թագաւորը կառքով եկաւ դիմաւոր փողոցէն, ուր ամբոխը խռնուած էր, եւ ամէն տեղ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ։ Ուրբաթ գոհաբանական պաշտօն կատարուեցաւ մայր եկեղեցիին մէջ, ուր ներկայ եղան դեսպանական մարմինը, նախարարները, քաղաքային եւ զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ եւ ուրիշ չատեր։ Երեկոյին ալ ջահագնացութիւն եղաւ ատենախօսութիւններով եւ խրախճանութիւններով։ Նչանաւոր վաճառական մը հաւատարմական զգացումներով առջեւն ատենաբանութիւն մը ըրաւ, որուն պատասխանեց Ալեքսանտրը թագաւորը չնորհակալութիւն յայտնելով, եւ ըսաւ թէ այդ իրիկուան ցոյցերուն մէջ տեսաւ ուրիչ ապացոյց մը իր ժողովրդին հաւատարմութեան, որ արդէն ստէպ փորձուած է։ Կ'ըսուի թէ Քնիազէվիչ յայտարարած է թէ Սրմատական կուսակցութեան հրամանով գործած է, եւ այդ կուսակցութեան երեւելի անդամներուն 14ը ձերբակալուեցան։ Ասոնց մէջ է նաեւ նախկին վարչապետ Թավչանովիչ եւ Սրմատական Օֆէ թերթին արտօնատէր Մ. Զիւքովիչ։ Նախկին նախարարապետ Փաչիչ ոստիկանութեան հսկողութեան տակ է, եւ Սբ. Փեթերսպուրկի Սերպիական դեսպան Մ. Սավա կրուիչ եւս կանչուեցաւ։*

Ֆրանսա. Տիկին Տրէյֆիւս արտօնուած է ամէն օր իր ամուսինը տեսնել։ Տրէյֆիւսի փաստաբաններն ալ, Տըմանժ եւ Լապոռի, առէպ կը տեսակցին անոր հետ։ Ասոնք տուին անոր իր գործն վերաբերեալ բաղմաթիւ թուղթեր, զորոնք ուշի ուշով ուսումնասիրելով, նաեւ իր փաստաբաններուն հետ խօսակցելով, կը հասկնայ իր կացութիւնը չատ աւելի լաւ քան ղոր հասկցաւ երբ Ռէնն ժամանեց։ Դժուար է անոր հասկնալ այն առելութիւնը որով կը նկատուին դինք հակահրէականները եւ ուրիշներ։ Եւ կը հարցնէ, «Պատուաւոր ամէն մարդիկ չէ՞ն հաւնիր իմ զաւակներուս անուան պատիւը վերահաստատել փորձելուս։» Բանտարկեալն արտօնուած է տեսնել իր Մաթիէօ եղբայրը, եւ իրենց առաջին տեսակցութիւնը չատ սրտաչարժ եղաւ։ Բոլոր անոնք որ զՏրէյֆիւս տեսած են՝ կը վկայեն թէ, նկատելով այն տառապանքները զորոնք կրած է, անոր առողջական վիճակը չատ աղէկ է։ Լաւ կը քնանայ, թէեւ դեռ գտած չէ իր բնական ախորժակը։ Սիրտ ուած չէ իր բանտային կերակրով գոհանալ, այլ ազատ է ընդունիլ ինչ ուտեստ որ բարեկամներն անոր ղրկեն։ Արգահատելի է ղրոյցն այն խիստ ընթացքին ղոր տեսած է երբեմն։ 1896ին Լէպօք Փոռոլ վիճակուսի փորձի ղրոյց մը հրապարակեց։ Ուստի հաբիւրապետը, թէեւ ջերմէ կը տառապէր, չղթայի զարնուեցաւ երկու ամիս։ Իր կերակուրը դէշ էր, եւ ատեն մը գլացուեցան անոր կաթ եւ թիթեղեայ անօթներու մէջ դրուած պահածու ուտելիքներ, եւ արուեցան միայն այն ուտելիքները որոնք ամենէն գէշ ոճրագործներուն կը տրուին։ Բնաւ հրաման չունէր խօսելու եւ, երբ առաջին անգամ Ֆրանսա հասաւ, ըսուեցաւ թէ իր հնգամեայ լռութենէն ետեւ դժուարութիւն կը կրէ իր միտքը բացատրելու։ Անոր նամակներն ամիսներով չյանձնուեցան անոր, որպէս զի սկսէր հաւատալ թէ իր բարեկամները զինք լքած են։ Ֆրանսայի մէջ իր գատին վիճակին վրայ դատում ընելու միակ միջոցը սատակացումը կամ թուլացումն էր այն խստութեան, որով կը վարուէին իր հետ։ Սակայն կ'ըսէ թէ խստութիւնը փրկեց զինք։ Երբ իրեն ցուցուած խստութիւնը կարի սաստիկ եղաւ, ան ինքնիրեն ըսաւ թէ այս ընթացքին նպատակն է դինք մեռցնել, եւ որոշեց չմեռնիլ, այլ ապրիլ եւ իր անմեղութիւնը հաստատել։ Տիկին Տրէյֆիւս թէեւ ամենուն կողմէ քաղաքավարութեամբ ընդունուեցաւ, բայց նեղութիւն կը կրէ լուսանկարիչներէն որոնք կ'ուզեն անոր պատկերն առնել երբ բանտ կ'երթայ։ Բանտի իշխանութիւններն ամէն օր կը փոխեն անոր այցելութեան ժամերը, որպէս զի չգիտցուի թէ ե՛րբ պիտի երթայ բանտ։ — Նախկին դատաւոր Պոռըֆէռ նորէն խաբուեցաւ անձէ մը որ ձեւացուց թէ պաշտօնապէր ունի Տրէյֆիւս հաբիւրապետին յանցապարտութիւնն հաստատող։ Այդ պաշտօնաթղթերը Ժուիսկրիոյ մէջ են ըսուեցաւ, եւ զանոնք բերելու համար մարդը 750 ֆրանք կորզեց Պոռըֆէռէ։ Ցետոյ այդ դրամը վերադարձուց յայտարարելով թէ խաբէական խաղ մը խաղացած էր։ Շատերու համբաւը վնասուեցաւ Տրէյֆիւսի գործին առիթով, բայց ամենէն աւելի անարգուածը այս Պոռըֆէռ անուն անձը կը թուի։ — Խորհրդարանը փակուեցաւ անցեալ երեքշաբթի կարճ բայց աղմկալից նիստէ մը ետքը։ Ելեւմտական յանձնաժողովին կողմէ ներկայուած չորս ուղղակի տուրքերը քուէարկուեցան, եւ յանձնաժողովը դեռ պաշտօնի վրայ կը մնայ որպէս զի քննէ 1900ի ելեւմտացոյցը։

Այլասյլ. Ցուլիս 6ին Վիլհելմ կայսրը կայս. Հէնցոլլըն զբօսանաւով այցելեց Պէրկենի Նորվեկեան նաւահանգիստը եւ նոյն ժամանակ հոն կը գտնուէր Ֆրանսական Իֆէֆէնի մարզանաւը։ Այդ առիթով մեծարանաց փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ֆրանսական նաւապետ Մոսըրոն Հէնցոլլըն նաւը գնաց եւ իր յարգանքները մատոյց Կայսեր, որ յետոյ անձամբ փոխադարձ այցելութեան գնաց։ Այս առաջին անգամն էր որ 1871էն ետքը Գերման կայսր մը մտաւ Ֆրանսական մարտանաւ մը։ Իֆէֆէնէի սպաները եւ մարզանքի համար անոր մէջ գտնուող նաւային 60 ուսանողներն յետոյ ճաշի հրաւիրուեցան Հէնցոլլըրնի մէջ նոյն նպատակով գտնուող Գերման նաւային ուսանողներէն։ Վիլհելմ կայսրը Ֆրանսական դեսպան նաւաղները տեսնելով ղգացած իր հաճոյքը Նախագահ Լուպէի յայտնեց հեռագրով, եւ Նախագահն հեռագրով պատասխանեց իր չնորհակալութիւնն յայտնելով այն պատուին համար, ղոր Ն. Կ. Վեհափառութիւնն ըրաւ Ֆրանսական նաւաղներուն։ Քաղաքավարական այդ մեծաբանքներուն ի տես ոմանք մերձեցում մը կը դուշակեն Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, եւ հաւանական կը համարին որ Կայսրն այցելէ Փարիզի 1900ի արուեստահանդէսը։ — Թրանսվալի վերջին հեռագիրներն աւելի ապահովիչ են։ Կ'ըսուի թէ Օրէյնճի անկախ պետութեան պետական անձերուն եւ բարեյուսոյ Գլխի գաղթականութեան մէջ հաստատած երեւելի Հոլանտացիներու Ջանքերուն չնորհիւ Թրանսվալի կառավարութիւնը կարեւոր զիջումներ ըրած է քուէատուութեան խնդրին մէջ եւ պատրաստ է համակերպիլ տեղաբնակ օտարազգիներու պահանջումներուն մեծ մասին։ Այս զիջումը խոհեմութեան գործ է, վասն զի Անգղիոյ մէջ տեղի ունեցած ճառախօսութիւններու եւ խմբագրականներու ոճէն յայտնի երեւցաւ թէ, եթէ Թրանսվալ չհնազանդ համոզկեր խօսքերու, Բրիտանական կառավարութիւնը զինքի պիտի դիմէր։ Աւելի նոր հեռագիրներու համաձայն, Թրանսվալի զիջումներն անբաւական կը համարուին եւ Լոնտոնի սահմանին հանքային արժէքներու գինները չատ ինկած են։ — Ամերիկայի Թեքսաս նահանգին մէջ հեղեղներ գոյացան տեղացած վերջին յորդ անձրեւներէն եւ հարիւրաւոր անձեր խեղդուեցան։ — Իտալացի Զօր. Կիլէթա որ անցեալները հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ իբրեւ լրտես, Ֆրանսայի Նախագահին ներման արժանացած է եւ վաղը Ֆրանսացիներու ազգային տօնին առիթով ազատ պիտի արձակուի։ — Զարին եղբայր եւ գահաժառանգ մեծդուքս կէորկիյ Ալեքսանտրովիչ երեքշաբթի առաւօտ մեռաւ Ասպաս Թուման մէջ ի Կովկաս չատ արիւն կորնցնելու հետեւանքով։ Ն. Կ. Բարձրութիւնը տարիներէ ի վեր կը տառապէր թոքախտէ, որու դէմ մաքառեցաւ արիւսբար, բայց մահառիթ ելքն անխուսափելի էր։ Ծնած էր 1871 Ապրիլ 27ին (Հ. Տ.) եւ իր եղբօր գահակալութեան առիթով գահաժառանգ եղաւ։ Այս պատիւն ա-նոր մահուամբ կ'անցնի անոր կրտսեր եղբօր Միքայելի, որ ծնած է 1878 Նոյ. 22ին (Հ. Տ.)։ Սոյն պատիւը յայնորդութեան կարգով կ'ինկնայ յետոյ Զարին Վլատիմիր հօրեղբօր, որ երեք որդի ունի։ Հարկաւ եթէ Զարին որդի մը ծնի, ան նախապատուութիւն կ'ունենայ բոլոր միւս գահաժառանգներուն վրայ եւ կ'ըլլայ ի ծնէ գահաժառանգ։ Մայրաքաղաքիս բոլոր դեսպանատուններուն դրօշակները կիսաճողի վրայ պարզուած են ի նշան սգոյ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Գոճոլիաէ	25 10
Բուլղարի երկաթուղի	127

ԴՐԱՄԱՏ, ՍԱՓ. ասկին 100է

Մէջիտիէ	107 37	Նարոլէան	87 19
Մէթալիք	98	Գրիմիձ	54 7
Մանր արծաթ	103 5	Անգղ. ոսկի	110
Ռուսիոյ բոլ	90 20	Մահէթ Թղթ.	8 57

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՈՅԱՃԵԱՆ
Ֆիճճանճըլար Եոգուշը, Ամերիկան Խան